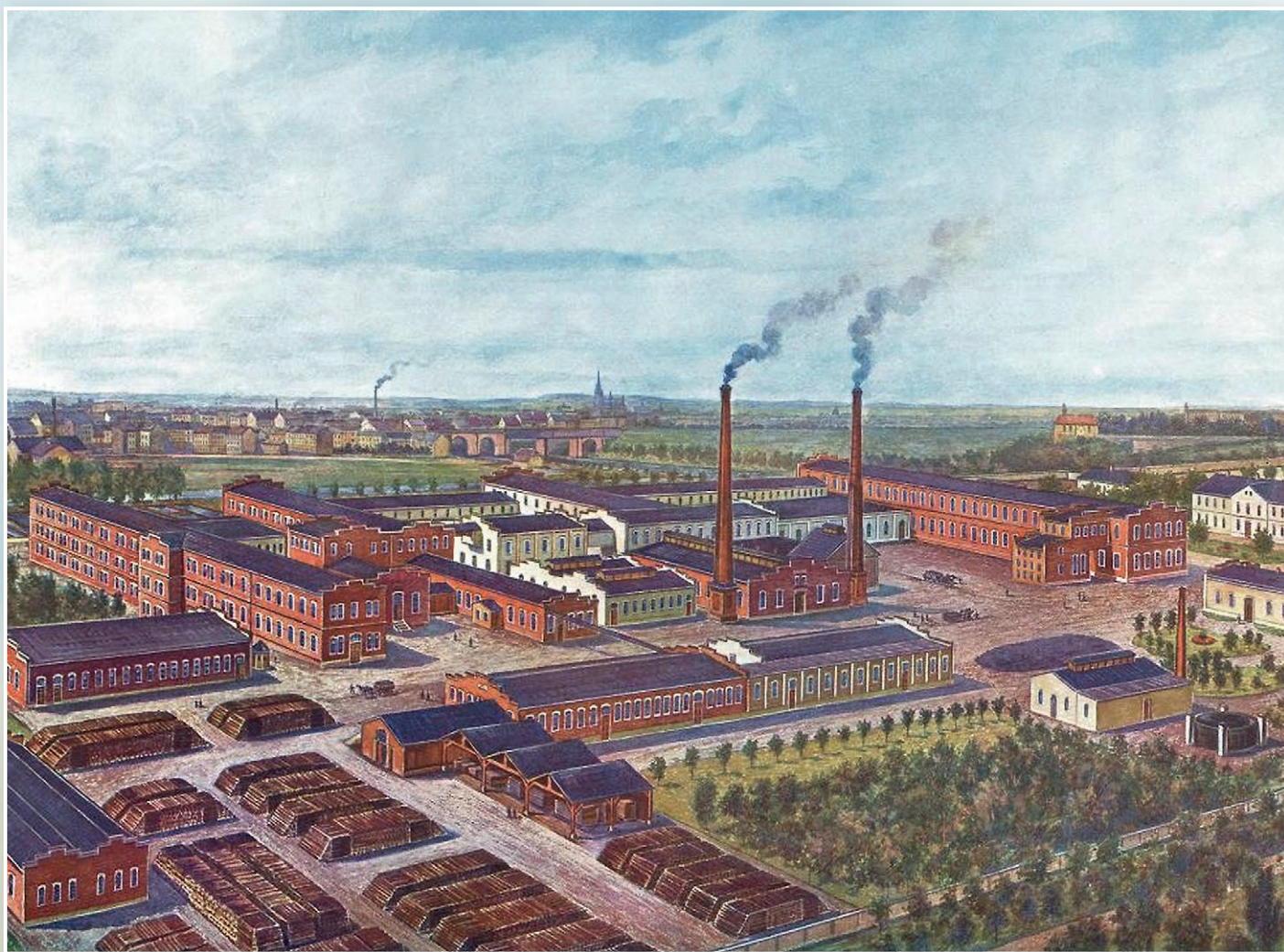

SBORNÍK

ZÁPADOČESKÉHO MUZEA V PLZNI

HISTORIE XXIV

Inscenace sousoší Zasnoubení Panny Marie na oltáři sv. Josefa v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Seči

Luděk Krčmář

V expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze v Plzni je vystaveno sousoší Narození Páně, které je důležitou součástí části věnované životu Ježíše Krista (východní křídlo ambitu), kde připomíná jeho narození (obr. č. 1). Pochází z původně gotického a později barokně přestavěného kostela Nanebevzetí Panny Marie v Seči (obr. č. 2).¹ V expozici je popsáno jako Skupina Narození Krista, Panna Maria a sv. Josef, Plzeňsko, okolo 1480, lipové dřevo, polychromie, mladší zlacení.² Pro názornost je zde doplněno o sošku narozeného Ježíška v jesličkách z roku 1941 od Františka Charváta.³

Obr. č. 1 – Plzeň, Muzeum církevního umění plzeňské diecéze v Plzni, sousoší Narození Páně ze Seče. Foto V. Marian 2020.

Obr. č. 2 – Seč, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Západočeské muzeum v Plzni, oddělení novějších dějin. Foto F. Macháček 1917.

Z umělecko-historického hlediska je pak podrobněji popsáno jako sousoší Narození Páně, kolem 1475–1480, lipové dřevo, (Panna Marie) 83 cm, (sv. Josef) 81 cm, vzadu vyhloubené, starší polychromie (inkarnáty) s mladším zlacením, konzervováno v roce 1995.⁴ Dále je k němu uváděno, že obě sochy, představující sv. Josefa a Pannu Marii, spolu tvořily se ztracenou postavou ležícího Ježíška kdysi scénu Narození Páně, která zřejmě zdobila skříň oltářní archy. Vznik sošek je připisován pravděpodobně lokální, nejspíše plzeňské dílně. Autorem byl zkušený sochař, který vytvořil sousoší pod silným vlivem norimberského umění 3. čtvrtiny 15. století. Obě klečící postavy jsou srovnávány s dalším ikonograficky totožným sousoším Narození Páně ze západních Čech z doby kolem období 1450–1460, kterému také chybí Ježíšek (obr. č. 3).⁵ Mají s ním příbuznou kompoziční sestavu a snad i jihoněmecký slohový původ.⁶

1 Blíže ke kostelu například FAKTOR, František, *Popis okresu Blouvíckého*. Praha 1887, s. 106–108; KOLEKTIV, *Popis školního okresu Plzeňského*. Plzeň 1896, s. 152; KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 3*. Praha 1980, s. 296–297; KAREL, Tomáš – FOUČEK, Karel, *Jižní Plzeňsko II*. Domažlice 2000, s. 139–141; ROŽMBERSKÝ, Petr, *Něco o kostele, pobřehch a poustevníkovi v Seči*. Jižní Plzeňsko 2003, č. 1, s. 85–88; KAREL, Tomáš, *Věž kostela Panny Marie v Seči*. Dějiny staveb 2006, s. 183–191; SOUKUP, Jan, *Kostely Nanebevzetí Panny Marie, vikariát Plzeň-jih*. Zpravodaj plzeňské diecéze 2012, č. 7, s. 6–7; SANKOT, Jiří – ČERVENKA, Vladimír, *Jižní Plzeňsko*. Baroko v Plzeňském kraji. Plzeň 2016, s. 149–151.

2 Autorem popisky je Ing. arch. Jan Soukup. Socha je majetkem plzeňského biskupství.

3 Autorem popisky je Ing. arch. Jan Soukup. Socha je majetkem plzeňského biskupství.

4 FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství*. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III. Praha 1996, s. 724.

5 HOMOLKA, Jaromír, *K pozdně gotické plastice v západních Čechách a v Praze*. Časopis Národního muzea. Historické muzeum, roč. 136, 1967, s. 189; HOMOLKA, Jaromír, *Pozdně gotické sochařství*. Dějiny českého výtvarného umění. I/2 – Od počátku do konce středověku. Praha 1984, s. 537; FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství*. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III. Praha 1996, s. 681–682.

6 FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství*. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III. Praha 1996, s. 724.

Obr. č. 3 – Plzeň, sousoší Narození Páně. Západočeské muzeum v Plzni, uměleckopřemyslové oddělení. Foto V. Marian 2024.

Tradice zobrazování scény Narození Páně⁷ sahá až do prvních století našeho letopočtu. Byla velmi častým námětem středověkých umělců. Věnovali se jí spíše malíři, například v bližším prostředí se stala běžnou ikonografickou výbavou zvláště norimberských malovaných oltářů zasvěcených Panně Marii. Méně se s ní setkáváme ve formě volných dřevěných soch. Je to možná tím, že s nimi bylo více manipulováno nebo byly možná zasazeny do exteriérového krajinného či architektonického rámce, a tak došlo k jejich poškození. Tak je vysvětlována i absence Ježíška ze sečského sousoší.⁸

Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Seči býval v minulosti významným poutním místem. V mimořádné úctě zde byla především zázračná gotická socha Panny Marie, která je popisována ve farářských relacích z let 1700–1701 a v základní soupisové mariánské literatuře. Sečské Madoně byla dokonce věnována i jedna z kaplí na Via Sancta z Prahy do Staré Boleslavi.⁹ Dnes také zdobí expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze.

Další uctívanou sochou v Seči byla zázračná pověstí opředená pozdně gotická socha sv. Anny, zmiňovaná ve farářských relacích ze 17. století. V roce 1990 byla odcizena a dosud nebyla nalezena.¹⁰

V rámci zdejší mimořádné úcty byla v úctě i socha sv. Josefa, která tím překračuje význam samotného sousoší Narození Páně. Úctě k ní připomínají farářské relace z let 1676–1677 a uvádí ji jako zázračnou a vystavenou na vedlejším oltáři. Dále uvádí, že sem přicházeli lidé i na svátek sv. Josefa. Farářské relace z let 1700–1701 ji opět vzpomínají s tím, že je jako ostatní sochy uctívána od „nepaměti“.¹¹ Tato gotická socha sv. Josefa před deponováním a vystavením zdobila jako součást sousoší Narození Páně boční protějškový oltář z doby barokní výstavby kostela, který byl podle soupisové literatury z počátku 80. let 20. století taktéž nazýván

podle sousoší oltářem Narození Páně.¹² Existuje však starší teorie, že uctívaná socha sv. Vojtěcha nepocházela dříve než ze čtvrtého desetiletí 17. století, kdy u nás počala vzrůstat úcta k tomuto světcovi.¹³ V tom případě by se jednalo o zatím neznámou sochu. Tomu by mohl nasvědčovat fakt, že farářské relace zbylé sochy z gotického sousoší Narození Páně neuvádí. Je to však dáno tím, že nebyly, na rozdíl od sochy sv. Josefa, v mimořádné úctě, a tudíž nebyly farářem zaznamenány.

V roce 1722 je zmiňován samostatný oltář sv. Josefa.¹⁴ Není však uvedeno, jaká byla jeho sochařská výzdoba. Světlo do problematiky vnesla až nedávno publikovaná reprodukce historického

Obr. č. 4 – Seč, kostel Nanebevzetí Panny Marie, oltář sv. Josefa. Západočeské muzeum v Plzni, oddělení novějších dějin. Foto F. Macháček 1917.

skleněného negativu levého protějškového bočního oltáře. Záběr pochází z roku 1917 (obr. č. 4).¹⁵ Zachycuje barokní oltář, který zdobí v prosklené skříni gotická socha sv. Josefa z výše uvedeného sousoší Narození Páně. Kvůli úhlu záběru jsou z druhé sochy Panny Marie patrné jen ruce. Jak bylo sousoší sv. Josefa a Panny Marie uspořádáno nám zachycuje pozdější záběr (obr. č. 5). Důkaz, že se jedná o oltář zmiňovaný v roce 1722 a zasvěcený pouze sv. Josefovi, přináší až zvětšený detail kvalitně pořízeného záběru na nápis nad skříni se sousoším, který je zdoben korunkou (obr. č. 6). Nápis se do dnešní doby na oltáři nezachoval (obr. č. 7, 8),¹⁶

7 Blíže k pojmu například ROYT, Jan, *Kristus v křesťanské ikonografii*. České Budějovice 2010, s. 18–22.

8 FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III*. Praha 1996, s. 681, 724.

9 Blíže k její úctě nejnověji shrnuje KRČMÁŘ, Luděk, *Uctívané sochy a obraz v expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze v Plzni*. Sborník Západočeského muzea v Plzni – Historie XXII, 2022, s. 15–19. Zde i odkaz na další literaturu.

10 Blíže k její úctě nejnověji shrnuje KRČMÁŘ, Luděk, *Uctívané sochy a obraz v expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze v Plzni*. Sborník Západočeského muzea v Plzni – Historie XXII, 2022, s. 19. Zde i odkaz na další literaturu.

11 RYNEŠ, Václav, „*Imagines miraculosae*“ doby pobělohorské. Český lid 1967, roč. 54, č. 3, s. 189; KRČMÁŘ, Luděk, *Uctívané sochy a obraz v expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze v Plzni*. Sborník Západočeského muzea v Plzni – Historie XXII, 2022, s. 19.

12 KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 3*. Praha 1980, s. 297; KRČMÁŘ, Luděk, *Uctívané sochy a obraz v expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze v Plzni*. Sborník Západočeského muzea v Plzni – Historie XXII, 2022, s. 19.

13 RYNEŠ, Václav, „*Imagines miraculosae*“ doby pobělohorské. Český lid 1967, roč. 54, č. 3, s. 189.

14 ROŽMBERSKÝ, Petr, *Něco o kostele, pohřbech a poustevníkovi v Seči*. Jižní Plzeňsko 2003, č. 1, s. 87.

15 KRČMÁŘ, Luděk, *Interiéry kostelů a kaplí Plzeňska na historických negativech*. Plzeň 2023, s. 114.

16 Není již zachycen na fotodokumentaci Národního památkového ústavu – územního odborného pracoviště v Plzni z roku 1992.

Obr. č. 5 - Seč, kostel Nanebevzetí Panny Marie, sousoší Narození Páně (Zasnoubení Panny Marie). Fotoarchiv NPÚ, ÚOP v Plzni. Foto J. Gryc 1975.

Obr. č. 6 - Seč, kostel Nanebevzetí Panny Marie, oltář sv. Josefa, výřez s nápisem. Západočeské muzeum v Plzni, oddělení novějších dějin. Foto F. Macháček 1917.

Obr. č. 7 - Seč, kostel Nanebevzetí Panny Marie, oltář sv. Josefa (levý boční) na celkovém záběru interiéru směrem k hlavnímu oltáři. Fotoarchiv NPÚ, ÚOP v Plzni. Foto J. Gryc 1992.

stejně tak jako další původní výzdoba s dvěma andílky po stranách skříňe a větším andělem a rostlinnými motivy v horní části oltáře.¹⁷ Na nápisu je možné rozpoznat text:

STS
JOSEPH
??11

Obr. č. 8 – Seč, oltář sv. Josefa. Foto L. Krčmář 2024.

17 KRČMÁŘ, Luděk, *Interiéry kostelů a kaplí Plzeňska na historických negativech*. Plzeň 2023, s. 114, 115.

Jednalo se tedy o oltář sv. Josefa, nikoliv, jak je dnes podle pozdější literatury nazýván, podle sousoší oltářem Narození Páně.¹⁸ Zřejmě již v době jeho vzniku (podle nápisu snad tedy 1711) zvýšená úcta ke sv. Josefu upozadila sochu Panny Marie ze sousoší na oltáři.

Jednalo se tedy o oltář sv. Josefa, nikoliv, jak je dnes podle pozdější literatury nazýván, podle sousoší oltářem Narození Páně Mají společný podstavec, socha sv. Josefa nalevo je umístěna na jeho zvýšené části, socha Panny Marie napravo na nižší, takže hlavy obou soch jsou přibližně ve stejné výšce, žádná ze soch tak nedominuje. Socha předpokládaného Ježíška chybí a podstavec soch s ní nepočítá. Celá kompozice je tak soustředěna jen na sv. Josefa a Pannu Marii a svým ztvárněním není koncipována jako sousoší Narození Páně. Tomu přitakává i zasvěcení oltáře sv. Josefu.

Světlo do problematiky vnesly opomíjené údaje z popisu kostela publikovaného v roce 1887. Zde je uváděn na straně evangelijní oltář Zasnoubení Panny Marie¹⁹ a poblíž tohoto oltáře náhrobní kámen Joachima hraběte ze Sinzendorfu z roku 1707.²⁰ Zcela jednoznačně je tak určena poloha oltáře sv. Josefa, který byl v té době nazýván oltářem Zasnoubení Panny Marie. Při pohledu na kompozici soch sv. Josefa a Panny Marie je souvislost zřejmá. Tyto dvě sochy z původního gotického sousoší Narození Páně jsou na oltáři sv. Josefa použity druhotně k sestavení méně častému sousoší Zasnoubení Panny Marie, po kterém přejímá označení i samotný oltář.

Zasnoubení Panny Marie nepatří v interiérech našich kostelů k často zobrazovaným úsekům z jejího života. Z teologického pohledu je tomuto úseku života Panny Marie věnován větší prostor. Nový zákon jej nepopisuje. Je však běžným námětem v křesťanském umění a někdy tvoří i součást cyklu výjevů ze života Panny Marie. Podle apokryfního novozákonního protoevangelia Jakubova²¹ museli Mariini nápadníci přinést veleknězi do chrámu prut. Z prutu se vynořila holubice a usedla na Josefovou hlavu, což jej označilo za ženicha.²² Události se věnuje taktéž sv. Jeroným a je

18 KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 3*. Praha 1980, s. 297.

19 FAKTOR, František, *Popis okresu Blouvíckého*. Praha 1887, s. 107.

20 FAKTOR, František, *Popis okresu Blouvíckého*. Praha 1887, s. 108.

21 KOLEKTIV, *Neznámá evangelia. Novozákonní apokryfy I*. Praha 2001, s. 253–269.

22 „A rodiče odešli plni údivu, vzdávali Pánu Bohu chválu, že se jejich dcera neobrátí zpět. Maria rostla v chrámu jako holubice a přijímala potravu z rukou anděla.“

Když jí bylo dvanáct let, konala se porada kněží a ti řekli: „Maria dospěla v chrámu Páně do věku dvanácti let. Jak s ní naložíme, aby svatyně Páně nebyla poskvrněna?“ A řekli veleknězi: „Tobě náleží místo u oltáře Páně, běž a modli se za ni, a cokoliv ti Pán řekne, to uděláme.“

A velekněz vstal, vzal na sebe roucho se dvanácti zvonky a vstoupil do svatyně svatých a modlil se za ni. Objevil se před ním amid Páně a řekl mu: „Zachariáš, běž a svolaj všechny vdovce z lidu, ať si vezmou každý hůl, a ten, na jehož holi se ukáže znamení, ať si ji vezme za ženu.“ I rozešli se hlasatelé po celé judské zemi. Zazněla polnice Páně a oni vyrazili.

I Josef odložil sekyru, aby se k nim připojil. Vydali se společně za veleknězem a vzali si každý hůl. Ten si hůl ode všech vzal, vstoupil do svatyně a modlil se. Když se pomodlil, vzal hole a vrátil jim je, ale znamení se na nich neukázalo. Jako poslední si vzal svou hůl Josef – a v tom z hole vyletěla holubice a vzletěla mu na hlavu. Velekněz řekl Josefovi: „Na tebe padl los, aby sis vzal pannu zasvěcenou Pánu a chránil mu ji.“

„Mám syny,“ namítl mu na to Josef, „a jsem starý, zatímco ona je ještě dítě – vzdýť budu pro smích synům Izraele!“ A velekněz řekl Josefovi: „Boj se Pána, svého Boha a vzpomeň si, jak naložil Bůh s Dátanem, Abíramem a Kórachem, jak se rozpoltila země a pohltila je za to, že odmlouvali. Boj se tedy, aby se teď nestalo totéž tvému domu.“

A Josef dostal strach a vzal si ji, aby ji pro Pána chránil. „Podívej,“ řekl pak Marii, „vzal jsem si tě z chrámu Páně a teď tě zanechám ve svém domě, půjdu pracovat na své stavby a pak se k tobě vrátím. Pán tě bude chránit.“ KOLEKTIV, *Neznámá evangelia. Novozákonní apokryfy I*. Praha 2001, s. 261–262.

popsána i ve známé Zlaté legendě Jakuba de Voragine,²³ jež byla pro umělce významným pramenem.²⁴ Podle sv. Jeronýma každý z Mariiných nápadníků přinesl veleknězi jeruzalémského chrámu prut. Josefův prut rozkvetl, což bylo považováno za znamení z nebe, že byl vyvolen za jejího manžela. A tak mezi atributy sv. Josefa patří rozkvetlý prut, někdy s holubicí na něm. Na zobrazeních je vidět, jak v chrámu klečí před oltářem s pruty. Někdy jsou znázorněni ti, co neuspěli, jak se hádají, lámou své pruty nebo se s nimi snaží uhodit sv. Josefa. Tento námět byl ale odsouzen koncilem v Tridentu (1545–1563). Přesto si Josef prut jako atribut uchoval. Byl považován za symbol Panny Marie, protože vykvetl, aniž byl oplodněn.²⁵ Událost s pruty byla inspirována starozákonním příběhem o rozkvetení Áronovy hole (Nu 17,1 – 11).²⁶ Po ikonografické stránce je nejnámějším zobrazením Sňatek Panny Marie z roku 1504 od známého italského malíře Raffaella Santiho,²⁷ který kompozičně odkazuje na dílo Pietra Peruginiho.²⁸ Mezi jeho atributy patří, kromě jiného, i lilie, symbol čistoty, která ale bývá převážně součástí ikonografického zobrazení sv. Josefa s Ježíškem v náručí.²⁹ Při pohledu na historickou fotografii popisovaného sousoší (obr. č. 5) je zřejmé, že sv. Josef drží v ruce druhotně osazenou rozkvetlou hůl, nebo možná i onu lilii, což se nezdá vzhledem k ikonografii Zasnoubení Panny Marie tak pravděpodobné.

Podle protoevangelia Jakubova i Zlaté legendy došlo posléze k zasnoubení (svatbě) sv. Josefa a Panny Marie.³⁰ Záznak s prutem sv. Josefa je zde doplněn o sedm panen, které byly společnicemi Panny Marie během její výchovy v jeruzalémském chrámě. Ve svatební scéně, zachycené na inspirativním obraze Raffaella Santiho, je vidět velekněze stojícího mezi Marií a Josefem. Ten v jedné ruce drží svou hůl s holubicí a druhou rukou nasazuje prsten na prst Marie. Jiné verze zobrazují manželský pár vzájemně si podávající ruce. Jedná se o francouzský zvyk obvykle ztvárněný ve francouzském prostředí. Scéna za účasti neúspěšných nápadníků se odehrávala před chrámem, kde byla Marie vychována. V protireformačním umění, asi od konce 16. století, je omežován počet diváků, nebo jsou úplně vynecháni. Josef bývá někdy zobrazen bez svého prutu.³¹

Inspirací v českém prostředí bylo i široce rozšířené literární dílo kapucína Martina z Kochemu Velký život..., vydané poprvé v českém překladu v roce 1698.³² Využívá hojně apokryfní evangelia a pasáž o Zasnoubení Panny Marie, inspirovaná apokryfním novozákonním Jakubovým protoevangeliem, je velmi barvitá. Je v ní i pasáž, kdy sv. Josef a Panna Maria „dajíce sobě ruce, jeden druhému stav manželský slíbili“.³³ To znázorňuje i instalace sousoší Zasnoubení Panny Marie v Seči.

Sousoší Zasnoubení Panny Marie není součástí oltáře sv. Josefa náhodou, protože úzce souvisí s úctou ke sv. Josefu. Církevní svátek Zasnoubení Panny Marie totiž vychází plně z úcty k sv. Josefovi. Původně dal podnět k slavení svátku kancléř Univerzity v Paříži Jean Gerson († 1429), který byl velkým cítelem sv. Josefa. Jeho přáním bylo, aby bylo slaveno i jeho zasnoubení. Poprvé byl slaven řádem minoritů v Chartres ve Francii již v 15. století, a to jako svátek Zasnoubení sv. Josefa. Později ho převzal i řád dominikánů a došlo k jeho rozšíření po Evropě i Jižní Americe. Až v roce 1725 byl zaveden pro celou církev a přejmenován jako mariánský svátek. V církevním kalendáři byl původně slaven 26. listopadu, v roce 1910 byl přeložen na 23. ledna jako svátek minoritů

- 23 „Když jí bylo čtrnáct let, velekněz veřejně vyhlásil, aby se dívky, které byly vychovávány v chrámu a dovršily stanovený věk, vrátily domů, aby mohly být zákonně provdány za muže. Ostatní dívky jeho příkaz poslechly, Panna Maria odpověděla, že to nemůže udělat jednak proto, že jí její rodiče určili k službě Hospodinu, jednak proto, že sama zaslíbila Hospodinu své panenství. Velekněz tím byl znepokojen, protože se domníval, že nemůže být porušen slib proti Písmu, které praví: „Učinite slib a splňte jej,“ a také se neodvažoval zavádět nějaký zvyk v národě neobvyklý. Při nejbližším židovském svátku svolal starší a všichni byli téhož mínění, aby se ve věci tak pochybné žádala rada od Boha. Když byli všichni ponořeni v modlitbu a velekněz se chystal žádat Boha o radu, náhle zazněl z nitra modlitebny hlas slyšitelný všemi, který říkal, že všichni neženatí z rodu Davidova schopní oženit se mají přistoupit k oltáři, každý s ratolestí v ruce, a čí ratolest se rozpučí a na jejím vrcholku usedne podle Izaiášova proroctví Duch svatý v podobě holubice, bude beze vsí pochyby ženich té dívky. Mezi ostatními byl i Josef z domu Davidova, a protože se mu zdálo nevhodné, aby si on, muž tak pokročilého věku, vzal za manželku dívku tak mladičkou, když ostatní přinášeli ratolesti, on jediný s ratolestí nepřišel. Protože se neuskutečnilo nic, co by bylo v souladu s Božím hlasem, velekněz usoudil, že je třeba zeptat se Boha podruhé, a on mu dal odpověď, že ten, komu má být dívka zasnoubena, jediný ratolest nepřinesl. Tak byl Josef prozrazen, přinesl svou ratolest, a když se rozpučila v květ a na jejím vrcholku se usadila holubice přilétající z nebe, bylo z toho všem jasné, že dívka bude zasnoubena jemu. Josef se tedy s dívkou zasnoubil a vrátil se do svého města Betléma, aby připravil svůj dům a opatřil vše potřebné k svatbě, Maria se pak se sedmi dívkami stejného věku, které jí dal velekněz, aby se upozornilo na záznak, vrátila do domu svých rodičů do Nazaretu. V oněch dnech se jí při modlitbě zjevil archanděl Gabriel a oznámil jí, že se z ní narodí syn Boží.“ JAKUB, de Voragine, *Legenda aurea*. Praha 1998, s. 256.
- 24 HALL, James, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha 1991, s. 203, 429.
- 25 HALL, James, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha 1991, s. 203–204, 429; PFLEIDERER, Rudolf, *Atributy světců*. Praha 1992, s. 101.
- 26 KOLEKTIV, *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Podle ekumenického vydání z r. 1985*. Praha 1989, s. 141; HALL, James, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha 1991, s. 65.
- 27 Blíže k obrazu a malíři například STUKENBROCK, Christiane – TÖPPER, Barbara, *1000 mistrůvých děl evropského malířství 1300–1850*. Praha 2008, s. 746–447.
- 28 Blíže k němu například STUKENBROCK, Christiane – TÖPPER, Barbara, *1000 mistrůvých děl evropského malířství 1300–1850*. Praha 2008, s. 686–693.
- 29 REMEŠOVÁ, Věra, *Ikonografie a atributy svatých*. Praha 1991, s. 34; PFLEIDERER, Rudolf, *Atributy světců*. Praha 1992, s. 117.

- 30 JAKUB, de Voragine, *Legenda aurea*. Praha 1998, s. 256; KOLEKTIV, *Neznámá evangelia. Novozákonní apokryfy I*. Praha 2001, s. 262.
- 31 HALL, James, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha 1991, s. 429–430.
- 32 Blíže k dílu SLÁDEK, Miloš, *Zrcadlo zrcadlu nastavené aneb Několik vět na okraj životů Kristových. Veliký život Pána a Spasitele našeho Krista Ježíše a jeho nejsvětější a nejmilejší matky Marie Panny: jakož i všech jiných krevních přátel Syna božského ...* Praha 2007, s. 5–27.
- 33 „Než mnohým vroucněji se modlila nejsvětější Panna, která tak dokonale vůli boží se oddala, že cokoliv s ní začítí míní, tomu všemu ráda svoluje. Ale poněvadž již věděla, že se vdátí musí, protož srdečně Boha prosila, aby jí takového ženicha poslal, který by jí v jejím slibu žádná překážka nečinil. Podobně také vroucně se modlila její svatí rodičové Joachym a Anna, kteří sebe sami i jejich dceru milostivě Bohu poroučeli. Po dokonané modlitbě šel nejvyšší biskup zase do svatyně a našel, že ratolest svatého Josefa celá se rozzelenala a přepěkné kvítky na ní vykvěly. Když tehdy nejvyšší biskup rozkvetlou ratolest ven vynesl, stalo se veliké podivení mezi lidem a všickni Boha chválili, že ten starý div a záznak, který někdy na holi Aronové ukázal, nyní zase poznova obnovil. Ale na tom dosti nebylo, neb když nejvyšší biskup tu ratolest svatého Josefa do rukou dal, znenadání přišel Duch svatý z nebe v způsobu pěkné holubičky a posadil se na tu ratolest s velikým podivením všeho lidu. A nejvyšší biskup k lidu promluvil, řka: Hle, nyní vidíte, koho Bůh za ženicha této Panně vyvolil, protož tomu manželstvu žádný se nemá protiviti, poněvadž v nebi již potvrzen jest. Na to řekl svatý Josef: Ačkoliv já se uznávám dokonce nehodným býti tak svatou pannou za nevěstu mítí, ale poněvadž vidím vůli boží, protož i mou vůli k tomu dávám. A tu hned svatá Panna k němu přivedená byla, kteří dajíce sobě ruce, jeden druhému stav manželský slíbili. Tu svatý Joachym a svatá Anna jim štěstí vinšovali a nad tím divem božím velice se radovali. To všecko po vsí zemi hned se rozhlásilo, nad čímž lidé velmi se divili.“ MARTIN, z Kochemu, *Veliký život Pána a Spasitele našeho Krista Ježíše a jeho nejsvětější a nejmilejší matky Marie Panny: jakož i všech jiných krevních přátel Syna božského ...* Praha 2007, s. 221–222.

Obr. č. 9 – Svatá Hora, kaple Zasnoubení Panny Marie.
Foto L. Krčmář 2024.

a dominikánů. Od roku 1969 je svátek dovolen pouze v kostelích tohoto zasvěcení.³⁴

Prokazovaná úcta k soše sv. Josefa na jeho oltáři v Seči je příkladem rozšíření jeho úcty ve světě i u nás. Nejprve byl patrně uctíván v Egyptě, později se jeho kult rozšířil i do Evropy. Od 15. století začali šířit jeho úctu františkáni, zvláště sv. Bernardin Sienský a již zmíněný Jean Gerson. Velkými ctiteli sv. Josefa byli i sv. Jan Berchmans, sv. František Saleský, sv. Ignác z Loyoly a sv. Terezie z Ávily, která mu svědila svůj řád karmelitánek. V roce 1621 se stal pro svůj význam zasvěceným svátkem a v roce 1701 bylo určeno jeho slavení na 19. března. 8. prosince 1870 byl prohlášen papežem patronem a ochráncem katolické církve. V roce 1955 mu papež zasvětil i dělnický svátek 1. máj (liturgicky se slaví jako památka sv. Josefa Dělníka).³⁵

Na jarním zasedání sněmu království českého v roce 1654 byl na žádost krále Ferdinanda III. prohlášen za spolu patrona české země a za ochránce míru v zemi, jako projev poděkování za mír, z kterého se lidé těšili po třicetileté válce. K slavnostnímu vyhlášení patronem Českých zemí došlo 11. května 1655 v pražské katedrále.³⁶

Na území plzeňské diecéze je kompozice soch Zasnoubení Panny Marie zřejmě ojedinělá. Nenajdeme zde ani kostely či kaple s tímto zasvěcením.³⁷ I na celém našem území nenajdeme mnoho

Obr. č. 10 – Domažlice, kostel Narození Panny Marie, nástěnný obraz Zasnoubení Panny Marie. František Julius Lux.
Foto L. Krčmář 2024.

svatyní tohoto zasvěcení. Mezi významnější patří kaple Zasnoubení Panny Marie při bývalé piaristické koleji ve Slaném, kaple Zasnoubení Panny Marie v poutním areálu na Svaté Hoře (obr. č. 9) či kostel Zasnoubení Panny Marie v Mláce. V našem sakrálním umění také neexistuje mnoho děl znázorňujících Zasnoubení Panny Marie. Na území plzeňské diecéze můžeme například shlédnout barokní nástěnné malby od malíře Františka Juliuse Luxe s tímto výjevem v kostele Narození Panny Marie v Domažlicích (obr. č. 10) nebo v nárožní kapli západního křídla ambitu v Mariánské Týnici. Námět je využíván v lidové zbožnosti ve formě svatých obrázků či podmaleb na skle.

Po celých Čechách se zdá být ojedinělé druhotné využití původních gotických soch z jiného sousoší pro sestavení kompozice Zasnoubení Panny Marie.

Závěrem je možné shrnout, že původní gotické sousoší Narození Páně (se svou později uctívanou sochou sv. Josefa) bylo posléze na barokním oltáři sv. Josefa sestaveno bez Ježíška jako sousoší Zasnoubení Panny Marie.

34 ANONYM, 2024, *Zasnoubení Panny Marie*. <https://svaty.estranky.cz/clanky/m-1---mafalda---marianske-svatky.html> (15. 2. 2024).

35 BUBEN, Milan – KUČERA, Rudolf – KUKLA, Otakar, *Svatí spojují národy*. Praha 1995, s. 25–26; RAVIK, Slavomír, *Velká kniha světců*. Praha 2002, s. 58; ANONYM, 2024: *Josef sv., pěstoun Páně*. <https://svaty.estranky.cz/clanky/j-4---john-newman---juenal.html> (15. 2. 2024).

36 BUBEN, Milan – KUČERA, Rudolf – KUKLA, Otakar, *Svatí spojují národy*. Praha 1995, s. 25–26; ANONYM, 2024: *Josef sv., pěstoun Páně*. <https://svaty.estranky.cz/clanky/j-4---john-newman---juenal.html> (15. 2. 2024).

37 Podle REDAKCE, *Katalog Diecéze plzeňské*. Plzeň 2015, s. 171–198.

Literatura

- ANONYM, 2024: *Josef sv., pěstoun Páně*. <https://svaty.estranky.cz/clanky/j--4----john-newman---juvenal.html> (15. 2. 2024).
- ANONYM, 2024: *Zasnoubení Panny Marie*. <https://svaty.estranky.cz/clanky/m--1----mafalda---marianske-svatky.html> (15. 2. 2024).
- BUBEN, Milan – KUČERA, Rudolf – KUKLA, Otakar, *Svatí spojují národy*. Praha 1995.
- FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství*. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III. Praha 1996, s. 618–878.
- FAKTOR, František, *Popis okresu Blouckého*. Praha 1887.
- HALL, James, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha 1991.
- HOMOLKA, Jaromír, *K pozdně gotické plastice v západních Čechách a v Praze*. Časopis Národního muzea. Historické muzeum, roč. 136, 1967, s. 189–194.
- HOMOLKA, Jaromír, *Pozdně gotické sochařství*. Dějiny českého výtvarného umění. I/2 – Od počátku do konce středověku. Praha 1984, s. 535–566.
- JAKUB, de Voragine, *Legenda aurea*. Praha 1998.
- KAREL, Tomáš, *Věž kostela Panny Marie v Seči*. Dějiny staveb 2006, s. 183–191.
- KAREL, Tomáš – FOUD, Karel, *Jižní Plzeňsko II*. Domažlice 2000.
- KOLEKTIV, *Popis školního okresu Plzeňského*. Plzeň 1896.
- KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 3*. Praha 1980.
- KOLEKTIV, *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Podle ekumenického vydání z r. 1985*. Praha 1989.
- KOLEKTIV, *Neznámá evangelia. Novozákonní apokryfy I*. Praha 2001.
- KRČMÁŘ, Luděk, *Putování je IN. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti plzeňské diecéze*. Plzeň 2012.
- KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na Bloucku*. Genius loci českého jihozápadu 10. Blovice 2015, s. 114–126.
- KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti jižního Plzeňska na území plzeňské diecéze*. Preštice 2020.
- KRČMÁŘ, Luděk, *Uctívané sochy a obraz v expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze v Plzni*. Sborník Západočeského muzea v Plzni – Historie XXII, 2022, s. 5–25.
- KRČMÁŘ, Luděk, *Interiéry kostelů a kaplí Plzeňska na historických negativěch*. Plzeň 2023.
- MARTIN, z Kochemu, *Veliký život Pána a Spasitele našeho Krista Ježíše a jeho nejsvětější a nejmilejší matky Marie Panny: jakož i všech jiných krevních přátel Syna božího ...* Praha 2007.
- PFLEIDERER, Rudolf, *Atributy světců*. Praha 1992.
- RAVIK, Slavomír, *Velká kniha světců*. Praha 2002.
- REDAKCE, *Katalog Diecéze plzeňské*. Plzeň 2015.
- REMEŠOVÁ, Věra, *Ikonografie a atributy svatých*. Praha 1991.
- ROYT, Jan, *Kristus v křesťanské ikonografii*. České Budějovice 2010.
- ROŽMBERSKÝ, Petr, *Něco o kostele, pobřebch a poustevníkovi v Seči*. Jižní Plzeňsko 2003, č. 1, s. 85–90.
- RULÍŠEK, Hynek, *Postavy, atributy, symboly. Slovník křesťanské ikonografie*. České Budějovice 2006.
- RYNEŠ, Václav, „*Imagines miraculosae*“ doby pobělohorské. Český lid 1967, roč. 54, č. 3, s. 182–193.
- SANKOT, Jiří – ČERVENKA, Vladimír, *Jižní Plzeňsko*. Baroko v Plzeňském kraji. Plzeň 2016, s. 104–165.
- SLÁDEK, Miloš, *Zrcadlo zrcadlu nastavené aneb Několik vět na okraj životů Kristových*. Veliký život Pána a Spasitele našeho Krista Ježíše a jeho nejsvětější a nejmilejší matky Marie Panny: jakož i všech jiných krevních přátel Syna božího ... Praha 2007, s. 5–27.
- SOUKUP, Jan, *Kostely Nanebevzetí Panny Marie, vikariát Plzeň-jih*. Zpravodaj plzeňské diecéze 2012, č. 7, s. 6–7.
- STUKENBROCK, Christiane – TÖPPER, Barbara, *1000 mistrovských děl evropského malířství 1300–1850*. Praha 2008.

Setting of the Group of Sculptures of the Betrothal of the Virgin Mary on the Altar of St. Joseph in the Church of the Assumption of the Virgin Mary in Seč

In exposition of the Museum of Religious Art of the Plzeň Diocese in Plzeň there is a group of Gothic sculptures called the Nativity of the Lord (consisting of the sculptures of the Virgin Mary and of St. Joseph). It belonged to the originally Gothic and later Baroque-rebuilt Church of the Assumption of the Virgin Mary in Seč, which used to be an important pilgrimage site in the past. The sculpture of St. Joseph of the above-mentioned group was also revered there. A separate altar of St. Joseph was mentioned in 1722. When a historical glass negative (dated 1917) of the left side altar was reproduced an inscription could be discerned stating that the depicted altar was the altar of St. Joseph and so light was shed on the whole matter. It was therefore the altar of St. Joseph, not, as it is nowadays called according to later literature, the altar of the Nativity of the Lord. Another important piece of information comes from the indication dated 1887, saying that it was the altar of the Betrothal of the Virgin Mary. Looking at the composition of the sculptures of St. Joseph and the Virgin Mary as captured on historical photographs, the connection is obvious. These two sculptures from the original group of Gothic sculptures of the Nativity of the Lord are used on the altar of St. Joseph as a secondary composition to the less common sculpture of the Betrothal of the Virgin Mary, which does not belong to the frequently depicted sections of her life in our area.

Sborník Západočeského muzea v Plzni - Historie XXIV

©Západočeské muzeum v Plzni, příspěvková organizace

Odpovědný redaktor: Luděk Krčmář

Výkonný redaktor: Jiří Fák

Redakční rada ve složení: Vilém Knoll, Jan Lehner, Jindřich Mleziva

Návrh obálky: Petr Fák

Fotografie na obálce: Areál papírny v roce 1912. Idealizovaný perspektivní pohled od jihu, akvarel.

SOA Plzeň, pracoviště Klášter, fond Pražská Neusiedelská a. s., spojené továrny na papír, celulózu a dřevovinu, Praha, závod Plzeň 1912–1949, inv. č. 2, K 2 – Die Entwicklung der Neusiedler Aktien Gesellschaft.

Překlady resumé do anglického jazyka: Vladimír Kraus

Sazba: Petr Fák

Tisk: Tiskárna Král

Vydalo Západočeské muzeum v Plzni v roce 2024

Náklad 300 výtisků

1. vydání

ISBN: 978-80-7247-222-2

ISSN: 0862-3597

Za obsah článků a kvalitu grafických předloh odpovídají autoři